

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת תולדות תשע"ז שנה ג' גליון 113
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: במעלת האמורא ריש לקיש

אולם ראיתי בספר תפארת יעקב (עמ"ס גיטין) שכתב על התוס' שדבריהם דחוקין, שכן לאיזה צורך הביאו הד עובדא להראות גנותו של ריש לקיש קודם שחזר למוטב, ואיזה דבר טוב נלמד מזה. ולכן חולק ולדעתו, ריש לקיש עשה כן אחר שחזר למוטב וזאת בכדי שיכלה הנך לודאי שהיו אוכלי בני אדם וסיכנו כמה אנשים. יעו"ש.

ונראה להביא סיוע לדבריו שמצינו אצל ריש לקיש שסיכן את חייו להציל את חבריו וממונם, כמובא בירושלמי (תרומות פ"ח סוה"ד) שני מעשים בזה, האחד עם רב אמאי, שנתפס במקום סכנה להריגה וכבר נתייאשו ממנו ואמרו "יכרך המת בסדינו", עם כל זה ריש לקיש אמר: או אני אהרוג או אני אהרג, ואני הולך, ובכח אציל את רבי אמאי. הלך ושחררו מהם ובתמורתו הבטיח להם ברכה מפי רבי יוחנן: "בואו אצל הזקן שלנו והוא יתפלל עליכם". הלסטים באו אל רבי יוחנן. ברכתו היתה: "מה שרציתם לעשות לו יבוא עליכם". לא הספיקו להגיע לעיר אפיפסרוס עד שנהרגו כולם. יעו"ש.

והמקרה השני עם רבי יוחנן, ששדדו ממנו את כספו, ועלה לבית המדרש והיה ריש לקיש שואל אותו שאלות ורבי יוחנן לא מגיב. התפלל מאוד ריש לקיש, משום שדבר משונה יש כאן, שהרי רבי יוחנן אהב את שאלותיו של ריש לקיש כמו שמובא בבבא מציעא (פד.),

יש להבין מדוע האמורא הקדוש ריש לקיש שבסנהדרין (כג:): אומרים עליו: "פה קדוש יאמר דבר זה", אשר אין לנו כלל השגה בגודל קדושתו, מדוע גלגל יודע כל תעלומות שבתחילה יהיה ראש השודדים, ורק לאחר מעשה שהיה עם רבי יוחנן כפי שנחריב בזה בהמשך, חזר בתשובה ונעשה מגדולי האמוראים שבתלמוד?

אם כי ראוי לציין שנחלקו רש"י ותוס' (עי' תוס' בבא מציעא פד. יבמות נז.), האם ריש לקיש כבר מתחילת דרכו היה רשע וכך היא דעתו של רש"י, או שבתחילה היה תלמיד חכם אלא שאחר כך מעד ונעשה ראש הליסטים.

מצינו בספר גלגולי נשמות לרמ"ע מפאנו (מערכת ל' אות ע"ט) וז"ל: רבי שמעון בן לקיש הוא שאול בן קיש – וסימן בן קיש – בן לקיש, וריש לקיש זבין נפשיה ללודאיה (גיטין מז.), והוא כמו שאול דזבין גרמיה למות על ידי פלישתים ליפול בידם, וכדי להינקם עתה מהם עביד הכי, וזהו "פן תשמחנה בנות פלישתים פן תעלזנה בנות הערלים", ורבי שמעון בן לקיש אמר ללודאי "אחוכי קא מחייכת בי. ע"כ.

וביאור דבריו, מובא במסכת גיטין (מז.) מעשה בריש לקיש שמסר את עצמו ללודאים שהם אוכלי אדם, ומציינים התוס', שהיה זה קודם שחזר למוטב, דמסתמא לא היה מזלזל בעצמו כל כך.

שכשריש לקיש נפטר יצא רבי יוחנן מדעתו ואמר היכא את בר לקישא שהיה מקשה לו כ"ד קושיות.

"אמר ליה כל האברים תלויים בלב והלב תלוי בכיס", רבי יוחנן ענה לו שהיום איננו מרוכז בדבריו, ומשום שהבריאות של הגוף תלויה בלב, וכשהלב בריא כל הגוף בריא, וכשהלב לא בריא כל הגוף לא בריא, והבריאות של הלב תלויה בכיס, ואם אין כסף בכיס, הלב לא בריא, וממילא כל הגוף לא בריא. ושאלו ריש לקיש מה הקשר בין משפט זה לחוסר תגובתו, וסיפר לו רבי יוחנן דברים כהווייתו, שגזלו ממנו כסף ולכן איננו מרוכז. ביקש ממנו ריש לקיש שיראה לו לאיזה כיוון הלכו השודדים והלך ריש לקיש אחריהם, וכשהשיגם ביקש מהם שיחזירו את הכסף ואמרו לו, שהם לא ידעו שזה כספו של רבי יוחנן והם מוכנים להחזיר מחצה, וריש לקיש לא הסכים להתפשר עמם עד שהחזירו לו את כל הכסף.

כמו כן יש לומר בעניינם של הלודאים – אוכלי אדם, שבודאי הטילו אימתם על יושבי הארץ, ולכן עשה כן ריש לקיש.

נחזור למעשה עם הלודאים, ריש לקיש לקח עמו שק קשור וכדור מאבן בתוכו, אמר לעצמו: גמירי – מקובל אצלנו, שביום האחרון של השבוי, ביום שרוצים להורגו, נותנים הם לשבוי כל מה שמבקש מהם, כדי שימחול על דמו, והערוך מציין, שהם האמינו שעל ידי זה הדם של ההרוג טעים יותר.

ביום האחרון אמרו הלודאים לריש לקיש: מה רצונך? אמר להם: אני רוצה להושיבכם ולקשור אתכם ולהכות כל אחד מכם עם השק מכה וחצי (המהרש"א מציין שהם חשבו שהשק ריק ולא ידעו שיש בו כדור קשה), והסכימו. קשרם והושיבם וכל אחד שהיכה אותו נפל ומת, ומחמת הכאב של המכה חרקו את שניהם והיה נראה כאילו הם מחייכים ואמר להם ריש לקיש: "אחוכי קא מחייכת בי" – "אתם צוחקים עלי?! עדיין אתם חייבים לי עוד חצי מכה". הרג את כולם והלך.

מסביר הרמ"ע מפאנו ששאל המלך הרג את עצמו כדי שלא ליפול בידי הפלישתים, עתה חזר בגלגולו של ריש לקיש שסיכן את עצמו כדי לנקום באותם פלישתים.

על פי דבריו יש לומר, שאול המלך היה מזרעו של בנימין המכונה "בנימין זאב יטרף" (ויחי מ"ט, כ"ז), וכתב רש"י: בנימין זאב יטרף, זאב הוא אשר יטרף, ניבא על שיהיו עתידין להיות חטפניו וכו'. הזאב מסמל את צורת החטיפה, הוא מגיע אל עדר הכבשים ובשקט הוא חוטף לו כבש אחד, ובורח עמו.

כך היתה גם הנהגתו של שאול המלך, בספר שמואל נא' פרק ד' מסופר, שעם ישראל הביא עמם את ארון ברית ה' להילחם עם פלישתים, אבל פלישתים ניצחו בקרב וכפי שמתבאר הנביא: "ותהי המכה גדולה מאד, ויפל מישראל שלשים אלף רגלי וארון אלקים נלקח, ושני בני עלי מתו חפני ופינחס".

אומר הפסוק (פסוק י"ב): "וירץ איש בנימין מהמערכה ויבא שילה ביום ההוא ומדיו קרעים ואדמה על ראשו", אומר המדרש שוחר טוב (תהילים פרק ז'), ש"איש בנימין" הוא שאול המלך שרץ וחסף מידי פלישתים את הלוחות שהיו בארון, שלפחות הלוחות יהיו בידי עם ישראל ולא יתחללו. הרי שאול המלך הלך בדרכו של אביו בנימין "זאב יטרף" – חטפן.

כלומר, בנימין מלמד אותנו כיצד להתנהג עם יצר הרע, אשר עומד כנגד האדם לשיטנו ולהפילו, והדרך היחידה היא על ידי שיגנוב ממנו, ויחטוף ממנו את המצוות. וכלשון הגמרא במסכת עירובין (נד.): חטוף ואכול חטוף ואשתי, דעלמא דאזלינן מיניה כהלולא דמזיא. כי הדרך היחידה לנצח את היצר זהו רק בדרך של חטיפה.

דוגמא לדבר, לפני שנים רבות התגלה גידול בראשו של הרב שך זצ"ל והוא עבר ניתוח להסרתו, בעולם כולו נערכו תפילות רבות לרפואתו וב"ה נשמעו התפילות והרב שך עבר את הניתוח בשלום והאריך ימים כשלושים שנה לאחר מכן.

בתקופת ההחלמה שלאחר הניתוח טיפל בו צַוָּת בית החולים כולו במסירות, אך אחות אחת בלטה במיוחד

בהתמסרותה, היא הגיעה למיטתו מעבר לשעות בתורנות הרגילות שלה דאגה למלא את כל צרכיו וכאשר השתחרר, נשאה היא בעצמה את חבילותיו לרכב.

הרב שך ביקש להודות לה ואמר: ברצוני לתת לך מתנה שתישאר לך לעולם ולא תתבזבז, ולפיכך אני מבקש לתת לך את מתנה הבאה: הבחנתי שאת מעשנת, ועליך לדעת העישון אסור ומזיק לבריאות ולא כדאי לך לעשות זאת... וכך במשך רבע שעה עמד הרב שך והסביר לאחות עד כמה גרוע העישון עד שהוא הצליח לשכנע אותה והיא הבטיחה לו שהיא מפסיקה לעשן... כשראה הרב שך את רצינות הבטחתה אמר לה: כעת נתתי לך מתנה גדולה ונסע לביתו.

בתוך הרכב הסביר הרב למלווי: אני חייב הכרת הטוב לאותה אשה, הטובה הגדולה ביותר שאני יכול להשיב לה, זה אם אשכנע אותה לשמור תורה ומצוות, אבל אני יודע שהיא לא תשמע לי, כשראיתי שהיא מעשנת הבנתי שהיא גם מעשנת בשבת, אילו הייתי אומר לה, שאני רוצה לעשות לה טובה ואני מבקש ממנה שתפסיק לעשן בשבת, היא לא היתה שומעת לי, אלא רק מבטלת את דברי, ותגיד: שוב הדתי הזה... אבל ברגע ששכנעתי אותה בשם הבריאות להפסיק לעשן, ממילא היא תפסיק לעשן גם בשבת, ואם כך גרמתי לה טובה גדולה!

בואו נחשוב לרגע, אותה אחות תמשיך לנסוע בשבת, ואף תדליק את האור כרגיל רח"ל אבל אפילו סיגריה אחת פחות בשבת היא רווח עצום. זו דוגמא לגניבה מיצר הרע.

כמו כן אחד שאל את החפץ חיים שהרבה פעמים עם התחלת תפילת שמונה עשרה מחשבותיו מתחילות לפרוח, ועד שהוא שם לב הוא כבר נמצא ב"שים שלום", האם אזי יכוין או שאין לזה כבר טעם, הרי הוא כבר הפסיד את התפילה.

ענה לו הח"ח במשל: עומדת לה אלמנה עם ארגזי תפוחים, וצועקת את מרכולתה, ובהא איזה נער חוצפן

ראה אשה שלא יכולה להגן על עצמה, הפך לה את כל העגלה עם התפוחים, ראו זאת אנשי השוק – תפוחים מתגלגלים להם, החלו לאסוף לעצמם, והיא התחילה לצעוק: התפוחים שלי, התפוחים שלי! בא אליה אדם חכם ואמר לה, במקום לצעוק ולבכות, תאספי גם את ותרויחי לפחות את הקצת שתאספי.

כך גם לגבי התפילה נכון שנוכרת מאוחר מאוד בעת תפילת "שים שלום" אבל לפחות תתחיל לכוין עכשיו ולהתפלל כראוי, ועדיף מאשר להישאר ללא כלום.

ונראה כי בנימין קיבל הנהגה זאת מאמו רחל, שכן החביאה את התרפים מאביה לבן, ולכאורה מה הועילה בזה, הרי לבן יעשה לעצמו תרפים חדשים ויעבוד להם, מה התועלת בהחבאת התרפים?

אלא רחל לימדה אותנו בזה, כי גם זמן מועט שבו לבן לא יעבוד עבודה זרה, מחמת שהתרפים לא יהיו עמו, גם זה שווה וכדאי.

טבע זה של "חטיפה" היה טבוע בריש לקיש שהיה גלגולו של שאול המלך, לכן בתחילה היה ראש השודדים, כיון שלא ידע כיצד להשתמש בטבע זה לקדושה, היתה טבועה בו טבע החטיפה, אולם אחר שחזר בתשובה השתמש בו לקדושה, לחטוף מיצר הרע עוד ועוד מצוות.

טעם שריש לקיש היה מציין מערות קבורה:

מצינו במסכת בבא מציעא (פה:): "ריש לקיש הוה מציין מערתא דרבנן", ופירש רש"י: שלא ישלחו כהנים לעבור עליהן ולהאהיל, שלא תארע תקלה על ידי צדיקים. ע"כ. וצריך להבין מדוע ריש לקיש נטל על עצמו תפקיד זה לגלות קבריהם של החכמים.

ונראה לפרש בהקדם דברי הגמרא ביומא (כב:): "בן שנה שאול במלכו" אמר רב הונא, כבן שנה שלא טעם חטא. מתקיף לה רב נחמן בר יצחק: ואימא כבן שנה שמלוכלך בטיט ובצואה? אחויאו ליה לרב נחמן סיוטא בחלמיה. אמר: נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש. הדר חזא סיוטא כחלמיה, אמר: נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש מלך ישראל.

יצריך להבין: מה הלשון "נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש"?

ונראה לומר כי הקורא את קורותיו של שאול המלך ברדיפתו אחר דוד, נדמה לו כי עשה כן מקנאתו בו, וח"ו לאותו צדיק יסוד עולם מחשבון גשמי ובהמי זה, והראיה שבנו יהונתן עבר על החרם בשוגג שטעם מהדבש בקצה מטהו, דן את דינו של בנו יהונתן למות, כמובא בילקוט שמעוני (שמואל א' פרק י"ד רמז קי"ז): תדע לך כח החרם והשבועה, בא וראה משאול בן קיש שהחרים שיצומו כל העם, ויהונתן בנו לא היה שם ולא שמע, וטבל את קצה המשענת אשר בידו בדבש ונתן בפיו, ואכל והאירו עיניו, וראה שאול את הפלשתים שהיו מחזקים בישראל, מיד הבין שמעלו בני ישראל בחרם, וראה בי"ב אבנים שעל כהן גדול, וראה שהיתה אבנו של בנימין מכהה אורה, וידע ששבט בנימין מעל בחרם, והפיל גורלות ונלכד שאול ויונתן בנו, מיד לקח שאול את חרבו ורצה להרוג את בנו, אמרו לו כל העם, אדוננו המלך היא שגגה, והקריבו קרבן עולה על שגגתו ונעתר לו, ופדו אותו ממות. ע"כ.

ואם שאול לא חס על בנו אהובו, הרי שבערה בו מידת האמת, וח"ו לאותו צדיק מקנאה גשמית, וכל הטעם שרדף את דוד מחמת דחשב את דוד כמורד במלכות, והיתה כונת שאול לשם שמים, אך טעה בחשבון זה. והגמרא בשבת (קנב:) דורשת על הפסוק "רקב עצמות קנאה" – כל מי שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבים, כל שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו מרקיבים. ידוע שאדם שמקנא עצמותיו מרקיבים.

משום כך אמר רב נחמן בר יצחק, "נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש", דברור לי שעצמותיך לא הרקיבו דלא רדפת את דוד מקנאתך האישית, אלא לשם שמים.

לאור זאת יש לומר, כי ריש לקיש לקח על עצמו לציין מערתא דרבנן, משום שהיה גלגולו של שאול המלך ורצה להוכיח כי שאול עצמותיו לא הרקיבו שחלילה לומר שקנא בדוד המלך, ממילא כאשר עצמותיו

שלמים יש חשש שיטמאו את הטהרות שיעברו על גביהן, ומן הצורך לציין זאת על ידי הקמת מצבה.

והנה האמורא אשר שימש בר פלוגתיה של ריש לקיש הוא רבי יוחנן, והבר פלוגתיה של שאול המלך היה דוד המלך, וכנראה שלרבי יוחנן היה ניצוץ של דוד המלך, ולכן מצינו אצל רבי יוחנן את מעלת הבגדים לכפר על דוד המלך שפגם במעלת הבגדים, שהרי רבי יוחנן היה קורא לבגדים: "מכבודתיה" (שבת קיג:). וכן בשבת (קיד.) אמר רבי יוחנן: איזהו תלמיד חכם שמחזירין לו אבידה בטביעות עין, זה המקפיד על חלוקו להופכו.

ואכן יעוי' בסוטה (מב:) שם הגמרא מרחיבה בביאור ענינו של גלית ודוד המלך, וראה שם כמה מימרות בשמו של רבי יוחנן.

מספרת הגמרא בבא מציעא (פד.) שפעם אחת היה רבי יוחנן שוחה בנהר הירדן, ויופיו של רבי יוחנן היה יופי נדיר, כפי שמתארת שם הגמרא: 'אמר רבי יוחנן: אנא אשתיירי משפירי ירושלים', ומתארת הגמרא: הרוצה לראות את יופיו של רבי יוחנן, יביא כוס של כסף מבית הצורף וימלא גרעינים של רימון אדום, ויעטרה מסביב בזר של ורדים אדומים, ויניחה בין חמה לצל, ואותו זוהר הוא מעין יופיו של ר' יוחנן. והירושלמי (עבודה זרה פ"ג ה"א) אומר: כשמת רבי יוחנן נכפפו כל האיקונין, לומר לך שלא היו איקונין יפים כמותו.

באותו זמן עבר שם ריש לקיש שהיה באותה תקופה המנהיג של השודדים, ראה את רבי יוחנן וחשב שהוא אישה, פשט את בגדיו וקפץ אחריו לנהר. רבי יוחנן פנה לריש לקיש בהתפעלות: "חילך לאורייתא!" כוחך – לתורה! כוח כמו שהפגנת בקפיצתך המרשימה למים, כדאי לנצל ללימוד תורה. ריש לקיש ענה לעומתו: "שופרך לנשי!" יופיך – לנשים! גם לך פוטנציאל מבוזבז, יופי קיצוני, שמן הראוי שיהיה נחלתה של אישה. "אם תחזור בך לכמות שהיית בצעירותך", אמר לו רבי יוחנן, "תתחתן עם אחותי, שיפה ממני" (מלשון רבי יוחנן שאמר חזור בך, הוכיחו התוס', כפי שצויין לעיל, שבתחילה ריש לקיש היה תלמיד חכם אלא שפרק

עול תורה ונעשה ראש השודדים, לעומת רש"י שלא פירש כן. יעו"ש).

ריש לקיש הסכים. רצה לחזור ולהביא את בגדיו – ולא היה יכול. לימדו רבי יוחנן מקרא ומשנה, ועשאו אדם גדול ותלמיד חכם. עד שהשווה במעלתו לרבי יוחנן, כמו שמצינו בכתובות (נד: ופד:), שריש לקיש חלק על דברי רבי יוחנן ואמרו זאת לרבי יוחנן, הגיב רבי יוחנן ואמר: "מה אעשה שכנגדי חלוק עלי", מסביר רש"י: אנוש כערכי וראוי לחלוק עלי. וכן ריש לקיש היה אחד משני האמוראים שנאמר עליהם שהיו עוקרי הרים והיינו שהיה חריף, כמובא בסנהדרין (כד:). אמר עולא: הרואה את ריש לקיש בבית המדרש, כאילו עוקר הרים וטוחנן זה בזה. ע"כ. והשני שנאמר עליו כן, הוא רבה (עיין ברכות סד. והוריות יד.).

ולכאורה יש לשאול, מדוע מתנה רבי יוחנן את נתינת אחותו לאשה לריש לקיש, רק בתנאי שיחזור בו ויעשה תשובה, והרי הקשר של האיש עם האישה הוא קשר של נשמות, ובודאי ראה רבי יוחנן שקשורים הם בעולם הנשמות ומה שייד לעשות תנאים בזה.

אלא מובא בזוה"ק (פרשת לך לך דף צא:). אמר רבי אבא, זכאין אינון צדיקיא דנשמתהון מתעטרין קמי מלכא קדישא עד לא ייתון לעלמא (אשריהם הצדיקים שנשמותיהם מעוטרות לפני מלך הקדוש באוצר הנשמות יחד עם בת זוגם עד שלא יבואו לעולם), דהכי תנינו, בההיא שעתא דאפיק קב"ה נשמתין לעלמא (כי כך למדנו שבאותה השעה שהקב"ה מוציא הנשמות לעולם), כל אינון רוחין ונשמתין כלהו כלילן דכר ונוקבא דמתחברן כחדא (כל הרוחות והנשמות כולם כלולות זכר ונקבה ומחוברות יחד), ואתמסרן בידא דההוא ממנא שליחא דאתפקד על עדואיהון דבני נשא ולילה שמיה (ואחר צאתם נמסרות בידי הממונה על עיבוריהם של בני האדם הנקרא לילה), ובשעתא דנחתין ואתמסרן בידי מתפרשין (ובשעה שיורדות מלמעלה ונמסרות בידו הם נבדלות זו מזו), ולזמנין דאקדים מן דא, ואחית להו בבני נשא, וכד מטא עידן

דזווגא דלהון, קוב"ה דידיע אינון רוחין ונשמתין, מחברן לון כדבקדמיתא, ומכרזא עלייהו, וכד אתחברן אתעבידו חד גופא וחד נשמתא, ימינא ושמאלא כדקא חזי, ובגין כך אין כל חדש תחת השמש. ע"כ.

ומתבאר, כי קודם ירידת הנשמות לעולם היו הזכר והנקבה מחוברים יחדיו בעולם הנשמות ורק בירידתם לעולם נחלקו לשניים וכאשר זוכה האדם מחברים שוב את נשמותיהם. אולם התנאי לכך הוא כתחילת דברי הזוה"ק: "זכאין אינו צדיקיא" רק מי שהוא בחינת צדיק ונושא אשה לשם שמים, הוא הזוכה להשיג את חלק נשמתו האמיתי.

משום כך, הקדים רבי יוחנן והתנה עם ריש לקיש, שרק אם יחזור בו וילמד תורה, יתן לו את אחותו לאשה.

ויש לרמז זאת מן הכתוב: "ויאמר ה' אלהים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו", ולכאורה מדוע הוסיף ואמר שם אלהי"ם, ויש לומר, על פי מה שכתב בספה"ק כנסת יחזקאל אלהי"ם ראשי תיבות הבא ליטהר מסייעין אותו. והיינו, תנאי הוא שבשביל לזכות ל"עזר כנגדו" האמיתי, צריך להיטהר ולהתקדש ואז יקבל את חלק הנשמה השייך לו.

והנה מצינו בספרי הקבלה שעדיף שתהא האשה קטנה בגיל מבעלה, כך כתב המקובל רבינו משה זכות זצוק"ל בפירושו לזוה"ק (פרשת וילך דף רפג: וז"ל: וטוב הוא שיהיה האיש גדול מאשתו וכמו שמצינו באבות ע"ה, כי זה הוראת תגבורת החסדים על הגבורות ואם אינו כן הוא להיפך. עכ"ל. ויש להעיר שמה שהזכיר וכמו שמצינו אצל האבות כוונתו לכך, שאברהם היה גדול משרה עשר שנים כמפורש בפרשת לך לך (וי"ז, י"ז), יצחק היה גדול מרבקה כמפורש בסוף פרשת וירא וברש"י שם, יעקב היה בן שמונים וארבע כשנשא את רחל ואת לאה שהיו אז בנות עשרים ושתיים כמבואר בסדר עולם רבה (פרק ב'). אולם אין לנהוג על פי זה למעשה ולהחמיר לא לשאת אשה הגדולה ממנו, שכן כבר הגאון רבי אברהם פאלאג'י זצ"ל בספרו פדה את אברהם (מערכת ק' אות י"ג) אחר שהביא דעת

המחמירים בזה והביא לזה סמך מלשון האר"י בעץ חיים כתב וז"ל: והוא חידוש, דבעיר הקודש ירושלם דשם מציון תצא תורה, ובפרט בק"ק בית אל וחכמת הקבלה, והנה שם נהגו דהאשה יותר גדולה בשנים מהאיש על הרוב, והיה להם להיזהר וכו'. עכ"ל יעו"ש כל דבריו.

והנה לכאורה יש לדקדק שריש לקיש נשא אשה מובגרת ממנו בשנים. שכן היה צעיר בשנים מרבי יוחנן כמבואר במעילה (ז:): "אמר רבי יוחנן, קצצתינהון לרגלוהי דינוקא", וברש"י "ריש לקיש קרי ינוקא, לפי שהיה בחור ממנו". אמנם אשתו של ריש לקיש היתה מבוגרת מאחיה רבי יוחנן וממילא גם מבעלה ריש לקיש, וכמו שמוכח בקידושין (לא:): "רבי יוחנן כי עברתו אמו מת אביו ילדתו מתה אמו". וממילא ודאי שאחותו היתה מבוגרת ממנו.

ומתבאר כי ריש לקיש נשא אשה הגדולה ממנו.

ונראה לומר על פי דברינו שריש לקיש היה גלגולו של שאול המלך, וכתב בספר קהלת יעקב (ערך רב) וז"ל: כי שאול מבחינת אלפים גבורה, ודוד מבחינות רבבות חסד, ועל כן דקדק מידת הדין אחר שאול. ע"כ. ומתברר כי שורש מידתו של שאול היא מידת הדין לעומת דוד המלך ששורשו היה במידת החסד.

משום כך ריש לקיש על אף שהוא זכר הוא משורש מידת הדין, ואילו אחותו של רבי יוחנן שהיה בו ניצוץ של דוד המלך היא משורש מידת החסד, לכן אצלם שונה היה הדבר, והיא היתה יותר גדולה ממנו.

לפי דרכינו שריש לקיש הוא גלגולו של שאול המלך ואילו רבי יוחנן הוא ניצוץ של דוד המלך, יש לפרש, מה שמצינו שרבי יוחנן מסמל את הצדיק גמור, שכן היה קדוש מרחם, כמסופר על אמו (יומא פב:): ההיא עוברת דארחא, אתו לקמיה דרבי, אמר להו: זילו לחושו לה דיומא דכיפורי הוא. לחושו לה ואילחישא. קרי עליה (ירמיהו א'): "בטרם אצרך בבטן ידעתיד" ... נפק מינה רבי יוחנן. לעומת ריש לקיש שמסמל את בעל התשובה.

לעומת זאת שאול המלך מסמל את הצדיק הגמור, כדברי הגמרא ביומא (כב:): "בן שנה שאול במלכו" אמר רב הונא, כבן שנה שלא טעם חטא. לעומת דוד המלך שמסמל את בעלי התשובה כמבואר בעבודה זרה (ד:).

כי יש שני דרכים לעבוד את הבורא יתברך כצדיק גמור וכבעל תשובה, לכן שאול המלך שעבד את הקב"ה כצדיק גמור חזר בגלגולו של ריש לקיש שעשה תשובה, וכך עבד את הבורא כבעל תשובה. לעומת דוד המלך שעבד את הקב"ה כבעל תשובה, חזר בנשמתו של רבי יוחנן שעבד את הקב"ה כצדיק גמור.

נחזור אל הסיפור שהזכרנו בתחילה מהירושלמי בתרומות בעניינו של רבי יוחנן, שמחמת ששדדו ממנו את כספו הוא לא יכול היה לענות לריש לקיש על שאלותיו, והדברים תמוהים, דבשלמא בכל אדם כבר אמר עולא בסנהדרין (כו:): "מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה", וברש"י שם: "דאגת הלב על מזונותיו של אדם מועלת לשכח תלמודו", ובודאי שאם נגנב כספו כבר קשה לו ללמוד, אבל רבי יוחנן שלמד תורה לשמה, הרי כבר אמר רבה (שיתכן שהיה תלמידו של רבי יוחנן ונחלקו בזה רש"י ותוס' בעירובין כב: וביבמות עח. על פי הגמ' בכתובות קיא.), שאם עסוקין לשמה אינה מועלת ולא יתכן שהפריע לו כזה דבר כמו גזילת כספו, והרי אנו אין לנו השגה כלל בגדלותם של תנאים ואמוראים, כמו שאין לנו השגה במלאכים.

ובכדי שנבין מיהו רבי יוחנן, המאירי ביומא (מג:): כתב, שלרבי יוחנן היה דרגת תנא. אולם התוס' בכתובות (ח. ד"ה רב), חולקים ואומרים שהוא בדרגת אמורא.

עכ"פ על אף שבתחילה היה קטן מרב כמבואר בחולין (נד.) שאמר רבי יוחנן על רב: "כל אותן שנים ששימש אותו תלמיד בישיבה אני שימשתי בעמידה". וכן (שם קלז:): אמר רבי יוחנן: "דכירנא כד הוה יתיבנא אחר י"ז שורות אחוריה דרב קמיה דרבי ונפקי זיקוקין דנורא – אש של תורה, מפומיה דרב, לפומיה דרבי ומפומיה דרבי לפומיה דרב ולית אנא ידע מה הן אמרין". מכל מקום לכולי עלמא הלכה כרבי יוחנן נגד רב, כמבואר

בביצה (ד. וד:). וכן היה קטן משמואל כמובא בחולין (צה:). שרב היה בודק במעבורת בספינה – אם המעבורת הגיעה במהירות היה יוצא לדרך ואם התקשה במציאת המעבורת לא היה יוצא. שמואל היה בודק בספר – אם היה אם יוצא לו פסוק טוב או לא, ורבי יוחנן היה בודק בינוקא, דהיינו בילד קטן, שהיה מבקשו לומר פסוק ולפי תוכנו של הפסוק שאמר הילד היה לומד מה עליו לעשות.

ומספרת הגמרא, שרבי יוחנן בכל השנים שרב היה חי היה רבי יוחנן כותב לו במכתבים: "לכבוד רבינו שבבבל". כשנפטר רב ושמואל החליף אותו, היה רבי יוחנן כותב במכתבים ששולח לו: "לכבוד חברינו שבבבל".

אמר שמואל לעצמו, וכי אין משהו שאני בקי יותר ממנו ויכול אני להיקרא רבו, שלח לו לרבי יוחנן לוח עיבור השנים לשישים השנים הבאות, שכן שמואל היה בקי גדול במערכת הכוכבים – אסטרונומיה, כמו שמעיד על עצמו בברכות (נח:): "נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנהרדעא". ובראש השנה (כ.) רואים שהיה בקי במסלול הילוך החמה והלבנה בשמים. ולכן נקרא שמואל ירחינאה כמו שמצינו במסכת ב"מ (פה:). ורצה שמואל ע"י ששלח לו את לוח העיבור שיראה רבי יוחנן את בקיאותו ויקרא לו "רבינו שבבבל".

אמר רבי יוחנן: עכשיו אני רואה שהוא בקי בחשבונות אבל אין זו סיבה מספקת לכנותו "רבינו שבבבל".

שוב שלח שמואל כל מיני ספיקות בהלכות טריפות כדי להראות לו את בקיאותו בהלכו טריפות, הפעם התפעל רבי יוחנן ואמר יש לי רב בבבל אלך ואראנו, אבל לפני שיצא הוא שאל תינוק אחד אמור לי פסוק, אמר לו התינוק: "ושמואל מת". אמר ש"מ נח נפשיה דשמואל. ומעירה הגמרא ולא היא, שמואל לא נפטר, רק משמים לא רצו שרבי יוחנן יטרח ויעלה לבבל.

ומתבאר כי רבי יוחנן היה יותר קטן בגיל משמואל, ובכל זאת הלכה כוותיה גם נגד שמואל, כמבואר בעירובין (מז:). אמנם אם רב ושמואל יחדיו פליגי עליה,

נחלקו הראשונים כמו מי ההלכה, דבתוס' פסחים (ק. ד"ה אלא) כתבו שהלכה כרב ושמואל. אבל התוס' שבת (קמה. ד"ה ורבי) וראש השנה (לד: ד"ה לדידי) כתבו דהלכה כרבי יוחנן אף נגד רב ושמואל. וכן מבואר בכתבי האר"י הובא בסדר הדורות (שנת ד"א תתס"ה – רש"י) שרש"י הקדוש הוא משורש נשמת רב וכמו שהלכה כרב באיסורי כמו כן הלכה כרש"י באיסורי. וכן הרמב"ם משורש נשמת שמואל וכשם שהלכה כשמואל בדיני, כך הלכה כהרמב"ם בדיני. ולר"ת יש ניצוץ נשמת רבי יוחנן ולכן הלכה כמותו נגד רש"י והרמב"ם גם יחד, ונשמע מדבריו שלמד כנ"ל שהלכה כרבי יוחנן נגד רב ושמואל.

ואם כך קשה איך יתכן שחסרון הכסף הבזוי והשפל יפריע לתלמודו של רבי יוחנן והרי כל הכסף והזהב שבעולם לא שוה לשניה אחת של הלימוד הקדוש שלו. ויש לציין לזה את דברי המדרש (שיר השירים רבה פ"ח סימן נ', וכן הוא בפסיקתא דרב כהנא פרשה כ"ח דקע"ח ע"ב), שאמרו "רבי יוחנן היה מטייל מטבריה לצפורי והוה רבי חייא בר אבא סמיך ליה, מטון בית חקלא, אמר רבי יוחנן הדין בית חקלא דידי הוה וזבניתיה בגין למלעי באורייתא. מטון בית חד כרם, ואמר רבי יוחנן הדין בית כרם דידי הוה וזבניתיה בגין למלעי באורייתא. מטון בית חד בית זיתא, ואמר רבי יוחנן כן, התחיל רבי חייא בר אבא בוכה, אמר לו רבי יוחנן: מה את בכי? אמר ליה: אנא בכי דלא שבקת לסיבותך (ר"ל לזקנותך) כלום.

ונראה להוסיף שרבי חייא טען זאת משום שראה הנהגה זו אצל רבו כמובא בכתובות (סב.), רבי יוחנן הוה קסליק בדרגא הוה סמכי ליה רב אמרי ורב אסי איפחתא דרגא תותיה סליק ואסקינהו אמרי ליה רבנן וכי מאחר דהכי למה ליה למיסמכיה אמר להו אם כן מה אניח לעת זקנה. ע"כ. וכשם שאת כח גופו צריך לשמור לימי הזקנה בודאי שגם את ממונו צריך לשמור לימי הזקנה.

ענה רבי יוחנן לרבי חייא: חייא בני, וקלה זו בעיניך מה שעשיתי, שמכרתי דבר שניתן לששה ימים שנאמר "כי

ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ", אבל התורה ניתנה לארבעים יום.

מסיים המדרש: כד דמך רבי יוחנן היה דורו קורא עליו "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבי יוחנן את התורה בוז יבוזו לו". ע"ש.

אם כן כיצד שיידך לומר שמחמת ששדדו ממנו את כספו כבר לא היה לו לב ללמוד?

כנראה צריך לומר שיש לחלק בין אם הכסף היה שיידך לו, ובזה רבי יוחנן הסכים לוותר, לעומת כסף שהיה שיידך לאחרים. הכסף שהיה שיידך לאותם תלמידים שעדיין לא הגיעו לדרגת לשמה, והם אם יחסר להם כסף, הרי שיבואו לידי ביטול תורה.

ומשום כך הצטער רבי יוחנן שנגנב ממנו הכסף, שאותם תלמידים שלא הגיעו למעלת לימוד לשמה, עכשיו תלמודם ייפגע.

ונראה לומר תירוץ נוסף, שיש לחלק בין אם אדם מוציא כסף מדעת עצמו לבין אם נלקח ממנו בגזילה. כמו שמובא על הגר"ח מוולוז'ין שהיה ודאי לו שממונו לא ינזק ויופסד, מחמת שהכל בא בכשרות ובאמונה. וכאשר ראה רבי יוחנן שנגנב כספו, נחלשה דעתו לא מחמת ההפסד הכספי אלא מחמת החשש שמא כספו לא בא לו בכשרות ומחמת כן נגנב ממנו.

ריש לקיש ורבי יוחנן העידו על עצמם: "לא זכינן לאורייתא אלא בגין דחמינן אצבעתיה דרבי", לא זכינן לתורה אלא בגלל שראינו את אצבעותיו של רבי (ירושלמי ביצה פ"ה ה"ב). וצריך להבין מה ענין האצבעות לגדלות בתורה?

ונראה לבאר, על פי מה שכתב רבינו יוסף חיים זי"ע בספרו בן איש חי (חלק הדרוש פרשת כי תבוא), שארבע אצבעות היד רומזות לארבע מלכויות אשר עמהם כלולים כל שאר אומות העולם, והאגודל לבדה רומזת לעם ישראל ולכך היא מובדלת משאר האצבעות, דכתיב "הן עם לבדד ישכון". ומשום כך, כל ארבע האצבעות יש בהם שלשה קשרים ורק האגודל שני קשרים, כי ישראל קיבלו שפע מהקב"ה בלתי אמצעי,

לכך נקרא הקב"ה אלקי ישראל, אבל אומות העולם אינם יכולים לקבל אלא על ידי אמצעי הם השרים שלהם שלמעלה, ולכך אצלם נקרא הקב"ה אלקי האלהים, ולכן באצבעות שרמוזים להם יש שלשה קשרים, רמז שהם צריכים לאמצעי ובשלשה יש אמצעי. יעו"ש כל דבריו.

נמצא כי האצבעות מסמלות את הקשר והדביקות של עם ישראל עם בורא עולם. ועוד מצינו בברכות (סב.), אין מקנחין בימין מפני שמראה בה טעמי תורה, וא"כ ביד יש קדושה שמראה בה טעמי התורה. והיינו שהצלחת בלימוד התורה וגילוי טעמיה תלוי בגודל דביקותו בה' יתברך, ודבר זה למדו רבי יוחנן וריש לקיש מאצבעותיו של רבינו הקדוש.

מעלת יום ראש חודש כסלו:

א. כתב בספר ליקוטי צבי וז"ל: מובא ברש"י ישן (ירמיה ט') עה"פ "קראו צום" דהיינו בר"ח כסלו והוא יום סליחה כיום הכיפורים. וכל הטאים שאדם עובר מראש חודש ניסן עד תשרי מוחלין לו ביוה"כ כששב בתשובה, וכשאינו שב ממתנינים מהושע"ר עד יום צום זה ראש חודש כסלו שהם מ' יום כנגד מ' יום של קבלת הלוחות והם ט' חודשים מניסן. עכ"ל.

ובילקוט מאורי אור כתב: פעם בראש חודש כסלו הקיץ המגיד ה' מטרשנוביל ואמר, שזה עתה היה בעולם העליון ושמע רעש גדול ושאל "מה יום מיומיים". וענו לו, שהיום ר"ח כסלו הוא בבחינת יוה"כ והוא יום מחילה סליחה וכפרה לישראל, כי בחנוכה גמר חתימה טובה וההארה מתחילה מראשית החודש.

ומובא בשם החת"ם שהשבוע הראשון של חודש כסלו כולו בחינת יוה"כ"פ, ובפרט שכסלו הוא בתפארת בחינת מעלת חודש סיון שניתנה בו תורה. ומובא במדרש שיום שמחת תורה היה צריך לחול ביום ו' כסלו אלא שהוקדם מפני הגשמים, ולכן צריך להרבות בו בתורה ולהיזהר מרכילות ולשון הרע וחשש איסור שכן כל עמל אדם לפיהו.